

СТАНОВИЩЕ

- От: Проф. д-р Павел Павлович, Катедра „Арабистика и семитология“, Факултет по класически и нови филологии, СУ „Св. Климент Охридски“
- За: Дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.2. *История и археология, докторантска програма „История на България“ – Съвременна българска история.*
- Тема: Отношенията между България и Израел 1948 – 1990 г.
- Автор: Петър Георгиев Стоилов, Катедра „История на България“, ИФ, СУ „Св. Климент Охридски“.

Данни за процедурата

Със заповед № РД-38-44/24.01.2025 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определен за член на научното жури по защита на горепосочения дисертационен труд, а с протокол № 1/20.01.2025 г. от заседанието на научното жури – да представя становище.

Предадените от кандидата материали отговарят на нормативните изисквания в ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и ПУРПНСЗАДСУ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Авторефератът отразява вярно и изчерпателно съдържанието на дисертацията. Представените публикации на английски, български, иврит и немски език отговарят на минималните национални изисквания за научна дейност: две от тях са отпечатани в научни списания, а останалите шест в редактирани сборници. Три от публикациите са в съавторство с други учени: две с Ефрат Авив и една с Румяна Маринова-Христиди, която е научен ръководител на докторанта.

Текстът на дисертационния труд представлява оригинален труд на г-н Стоилов и не съдържа елементи на плагиат.

Преценка за дисертационния труд

Дисертационният труд е съсредоточен върху отношенията между Народна Република България и Държавата Израел от създаването на Израел през 1948 г. до разпадането на комунистическия блок през 1990 година. В рамките на избрания период авторът на дисертационния труд разглежда отношенията между България и Израел в областта на дипломатията, културата, икономиката, науката, търговията и туризма, както и дейността на съответните разузнавателни служби, като ги поставя в контекста на блоковото противопоставяне в епохата на Студената война и преплитането на често противоречивите интереси на международните фактори на влияние върху политиката на двете държави. Водещ замисъл на работата е да се попълни празнината в академичното изучаване на българо-израелските отношения през посочения период, които са обект на немногобройни изследвания, сред които липсват цялостни монографични трудове. Основната теза на автора е, че блоковата обвързаност на България оставя неизползван потенциала на отношенията ѝ с Израел.

Изложението има стройна структура и е разгърнато в увод, две глави, заключение, осем приложения и библиография с общ обем 193 стандартни страници.

В Увода са посочени ясно целите на изследването, разгледана е литературата по темата на дисертационния труд и е описана неговата структура. Г-н Стоилов не дефинира метода на труда си, но от прочита на работата става ясно, че той съчетава тематичното-хронологичното изложение на събитийната история с елементи на политологичен и социологичен анализ.

В Първа глава авторът насочва вниманието си към българско-израелските отношения през периода 1948 – 1967 година. В изложението си той се спира на процесите, които обуславят блоковата принадлежност на Израел – след създаването на държавата през 1948 г. и последвалото ѝ обвързване с политиката на западните държави, и на България – в резултат от попадането ѝ в сферата на съветското влияние след края на Втората световна война. Главата започва с анализ на причините и хода на еврейското преселение (алия) от България в Израел и проследява нееднозначните отношения между двете държави в политиката, икономиката, културата, спорта и туризма. Отделено е подобаващо място на дейността на българското и израелското разузнаване и контразузнаване в съответната страна, като са посочени мотивите,

които обуславят целите и методите на българските и израелските разузнавателни служби.

Втора глава следва логиката на Първа глава, като я поставя в нов хронологичен и събитиеен контекст. Дисертантът очертава причините и последиците на дипломатическия разрыв между НРБ и Израел от юни 1967 година. В по-общ план за скъсването на дипломатическите отношения допринася сближаването на НРБ с арабските страни, които симпатизират на източния блок, а конкретният повод е Шестдневната война през юни 1967 г. и влиянието, което тя оказва на съветската политика към Израел. Разрывът довежда до непряко дипломатическо представяне на България в Израел – чрез посолството на Австрия и дава отражение върху търговско-икономическите, културните, научните, спортните и туристическите връзки между двете страни. От особен интерес във Втора глава е разглеждането на дейността на различни „антиционистки“ организации и форуми. Както отбелязва г-н Стоилов, България не следва „съветската линия на остър антисемитизъм“ (с. 86). Въпреки това, присъединявайки се към съветската „антиционистка“ кампания, пропагандната машина в комунистическа България на практика повтаря лозунгите и предава внушенията на институционализирания антисемитизъм в СССР.

Прочитът на работата на г-н Стоилов оставя впечатлението за грижливо извършено проучване на темата за българско-израелските отношения по време на Студената война. Авторът е ползвал впечатляващ обем литература, като при това е работил с архивни материали в България и Израел. Този подход му е позволил да осветли темата с необходимата за един дисертационен труд фактологична изчерпателност. Изложението на фактите е ясно, а групирането им в основни глави и пораздели – съобразено със значимостта им за цялостното изложение.

В труда си г-н Стоилов дава предимство на описанието пред анализа, което вероятно се дължи на липсата на ясно дефиниран метод на изследването. Той излага добросъвестно събраните от него факти, като оставя на читателя задачата да прави съответните заключения. Този подход дава свобода на прочита, но оставя читателя в неведение за авторската преценка на разгледаните събития. Макар че понякога прозира в структура на работата и хода на изложението, тя все пак липсва като ясно артикулирани изводи и кратки заключения в края на всяка от двете глави и техните

подраздели. Като пример за тази аналитична недостатъчност ще посоча казуса с изготвянето на документален филм за съдбата на българските евреи, разгледан на с. 134. Авторът отбелязва, че „Министерството на външните работи не разрешава филмовата продукция“, без да отговаря на налагащия се въпрос каква е причината за несъгласието, след като представители на ЦК на БКП са се изказали положително. Възможно ли е такова решение да бъде взето от МВнР? Има ли то нещо общо с партийната линия, отстояваща тезата, че евреите са били спасени благодарение на намесата на българските комунисти, която влиза в противоречие с реалните факти?

Авторът дава фактологично изчерпателни и научно убедителни описания на личностния принос и институционалния фактор в българско-израелските отношения, но понякога оставя настрана по-общата историческа рамка на събитията. Така на с. 102 той се спира на затоплянето на отношенията между България и Израел в резултат от личните контакти на Петър Младенов, Исхак Шамир, Шуламит Шамир, Николай Хайтов и други представители на комунистическата интелектуална елита, но не обръща внимание на това, че те се извършват в контекста на подхванатите от Михаил Горбачов реформи, които още през 1985 – 86 г. довеждат до либерализация на комунистическите режими. Вероятно на това се дължи отбелязаната от автора констатация на Шуламит Шамир, че „сякаш не разговаря с хора от страна с комунистически режим“.

Работата на г-н Стоилов е като цяло ясно структурирана. Всяка от главите разглежда конкретен период в историята на българско-израелските отношения, като се подразделя на тематични части. В редки случаи има елементи на структурна неяснота. В Глава I.2 „Официални контакти между България и Израел и въпроси от политически характер“ присъства само една подточка, посветена на свалянето на израелския пътнически самолет на 27.07.1955 година. Тази тема е водеща в подраздела, но авторът би могъл да обособи още подточки, свързани с въпросите за еврейската емиграция от България в Израел и имуществените права на гражданите в двете страни, отношенията между България и арабските страни и влиянието им върху отношенията с Израел и т.н. Маркирането на прехода между тематични подраздели с „***“ е неуместно в научен труд, който изисква понятийна и структурна яснота.

Трудът се отличава с ясен изказ и убедителен академичен стил. В някои случаи забелязах липсващи пояснения за политическата роля на участниците в двустранните отношения. На с. 104 дисертантът говори за проведени през 1988 г. преговори между „израелския гражданин Джозеф Асса“ и Андрей Луканов, но не уточнява дали Луканов преговаря в качеството си на частно лице, министър на външноикономическите връзки или член на Политбюро на ЦК на БКП. На с. 110 се появява „американският съветник Томас Кан“, като читателят на труда остава да гадае какво се крие зад неясната титла „съветник“. На с. 141 са изброени редица „израелски граждани“, приети за обучение в български висши училища през периода 1973 – 75 година. Съдейки от имената им, това са араби. Авторът би трябвало да отбележи този факт и да обоснове тяхното приемане с политическата линия на НРБ за тесни връзки с арабските страни. Интерес представлява и въпросът дали изброените студенти членуват в Израелската комунистическа партия или са изпратени за обучение в НРБ по нейна препоръка.

Дисертантът е запознат с научната литература по темата на труда и умело вплита в изложението си извлечените от тях наблюдения.

Справката за приносите съответства на постиженията на г-н Стоилов в предложения труд.

Заклучение

Представеният от г-н Петър Стоилов дисертационен труд изчерпателно разкрива развитието на българско-израелските отношения през периода 1948 – 1990 година. Дисертантът разглежда в хронологична последователност различните аспекти на двустранните връзки – политически, дипломатически, икономически, културни и туристически, като ги поставя в общия контекст на световната политика и противопоставянето между Изтока и Запада по време на Студената война. Основавайки се на богатата палитра от източници, дисертантът напълно постига поставените пред изследването си цели да проучи възникването и развитието на отношенията между двете страни през посочения период.

Предвид изтъкнатите по-горе качества на дисертационния труд давам положителна оценка и предлагам научното жури да присъди на г-н Петър Стоилов

образователната и научна степен „доктор“ по по професионално направление 2.2.
История и археология, докторантска програма „История на България“ –
Съвременна българска история.

гр. София, 13.03.2025 г.

проф. дфн Павел Павлович